

NARZĘDZIOWNIK

Przewodnik po działaniach rzeczniczych w opiece okołoporodowej

WWW.FUNDACJAMATECZNIK.PL

Projekt "**Mamy Obywatelki, mamy Obywateli**" jest inicjatywą realizowaną przez Fundację Matecznik, mającą na celu wzmocnienie aktywności obywatelskiej i rzecznictwa na rzecz kobiet w ciąży oraz matek w Polsce. Projekt koncentruje się na podnoszeniu świadomości na temat praw przysługujących kobietom w zakresie opieki okołoporodowej, wsparcia społecznego oraz dostępu do usług medycznych. Kluczowym aspektem działań jest **zaangażowanie innych organizacji pozarządowych w procesy legislacyjne oraz polityczne**, aby wpływać na jakość i skuteczność regulacji dotyczących opieki nad kobietami w ciąży i matkami.

Niniejsze opracowanie powstało jako rezultat projektu. Narzędziownik ma być przewodnikiem po możliwych działaniach rzeczniczych w obszarze opieki okołoporodowej w Polsce i ułatwić organizacjom pozarządowym podejmowanie takiego typu inicjatyw.

Dofinansowane przez
Unię Europejską

sieć
splot
wartości

Grant realizowany ze środków Unii Europejskiej w ramach projektu SPLOT WARTOŚCI.

Spis treści:

I.	Wstęp	4
II.	Dokumenty strategiczne i przepisy właściwe dla ochrony kobiety rodzącej	4
III.	Przygotowanie do działań rzeczniczych	6
IV.	Etapy ścieżki legislacyjnej	7
V.	Etapy działań rzeczniczych	8
VI.	Etapy działań rzeczniczych – case study	9
VII.	Podsumowanie	10

I WSTĘP

Kiedy mówimy o organizacji rzeczniczej?

Rzecznictwo w organizacji pozarządowej to proces podejmowania działań mających na celu wpływanie na decyzje polityczne, legislacyjne oraz społeczne w obszarach istotnych dla danej grupy społecznej. Może ono przyjmować różnorodną formę:

- kampania medialna,
- petycja,
- udział w konsultacjach publicznych,
- organizowanie debat,
- dialog z decydentami.

Rzecznictwo odgrywa kluczową rolę w zapewnianiu głosu osobom i grupom społecznym, które mogą być marginalizowane lub pomijane w procesach decyzyjnych.

Kim jest rzeczniczka/ rzecznik?

Rzeczniczka to osoba reprezentująca organizację pozarządową, której zadaniem jest działanie na rzecz praw i interesów określonej grupy społecznej. Może to być ekspertka, aktywistka lub przedstawicielka organizacji, która prowadzi dialog z instytucjami publicznymi, mediami oraz społeczeństwem. Rzeczniczka dba o to, aby głos danej społeczności był słyszany i uwzględniany w procesach decyzyjnych, a także inicjuje działania na rzecz zmian społecznych i legislacyjnych.

II DOKUMENTY STRATEGICZNE I PRZEPISY WŁAŚCIWE DLA OCHRONY KOBIETY RODZĄCEJ

Poznaj dokumenty, w których zawarte są prawa kobiet i matek. Można do nich sięgać, odnosić się do nich w swojej pracy, a czasami też działać rzeczniczo, czyli wpływać na ich kształt.

Dokumenty i przepisy unijne:

1. **Europejska Konwencja Praw Człowieka.** Gwarantuje podstawowe wolności i prawa, w tym prawo do ochrony zdrowia, życia rodzinnego oraz bezpieczeństwa matek i dzieci.
2. **Karta Praw Podstawowych UE.** Wskazuje na równość kobiet i mężczyzn, ochronę zdrowia oraz prawa matek w kontekście ochrony socjalnej i zatrudnienia.
3. **Europejski Filar Praw Socjalnych.** Określa prawo do dostępu do opieki zdrowotnej, wsparcia rodzicielskiego oraz ochrony kobiet w ciąży w miejscu pracy.
4. **Dyrektywy i strategie UE.** Zawierają regulacje dotyczące ochrony matek na rynku pracy, urlopów macierzyńskich oraz polityk wspierających równowagę między życiem zawodowym a prywatnym.

Polskie akty prawne:

1. **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.** Zapisy dotyczące praw człowieka oraz objęcia kobiet w ciąży oraz dzieci szczególną ochroną.
2. **Ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta.** Zawiera podstawowe prawa pacjenta, jak prawo do informacji, wyrażenia zgody czy obecności osoby bliskiej.
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie **standardu organizacyjnego opieki okołoporodowej.** Zawiera szczegółowe wytyczne, jak postępować z kobietą w ciąży, podczas porodu oraz w połogu.
4. Ustawa o świadczeniach zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych.

5. Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentysty.
6. Ustawa o zawodach pielęgniarki i położnej.

Dokumenty strategiczne na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym:

1. **Narodowy Program Zdrowia 2021-2025 – Ministerstwo Zdrowia.** Program określa działania na rzecz poprawy zdrowia publicznego, w tym opieki nad kobietami w ciąży i matkami.
2. **Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania 2022-2030 – Ministerstwo ds. Równości.** Program obejmuje działania na rzecz równości kobiet i mężczyzn, ochrony kobiet w ciąży w miejscu pracy oraz walki z dyskryminacją.
3. **Strategia rozwoju województwa.** Określa cele związane z poprawą opieki zdrowotnej, wsparciem rodzin oraz dostępem do usług publicznych dla kobiet w ciąży i matek.
4. **Regionalny plan deinstytucjonalizacji/ Regionalna Strategia Polityki Społecznej.** Zawiera działania na rzecz wsparcia matek, rozwoju usług środowiskowych oraz poprawy dostępności opieki okołoporodowej.
5. **Strategie rozwoju ponadlokalnego.** Ujęte w programach finansowanych z funduszy UE na lata 2021-2027, dotyczą inwestycji w infrastrukturę zdrowotną oraz społeczną.
6. **Strategia rozwoju powiatu/ gminy/ miejscowości.** Określa priorytety lokalne, takie jak dostęp do opieki zdrowotnej, wsparcie dla matek samotnie wychowujących dzieci oraz rozwój programów edukacyjnych dla rodziców.
7. **Strategia rozwiązywania problemów społecznych powiatu/ gminy.** Zawiera działania dotyczące poprawy sytuacji kobiet w ciąży i matek, w tym wsparcia psychologicznego, prawnego oraz materialnego.
8. **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego/ Plan ogólny gminy.** Dokument określający zasady zagospodarowania terenu, który może uwzględniać potrzeby matek i dzieci poprzez planowanie infrastruktury społecznej.
9. **Inne programy strategiczne:**
 - Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii. Obejmuje działania wsparcia dla rodzin, w tym matek i dzieci.
 - Gminny Program Rewitalizacji. Może zawierać inicjatywy wspierające matki, np. miejsca przyjazne rodzinom.
 - Program Ochrony Środowiska. Uwzględnia zdrowie publiczne i warunki życia, co może mieć wpływ na kobiety w ciąży.
 - Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Oferuje pomoc kobietom w trudnych sytuacjach życiowych, co może być istotne dla matek i kobiet w ciąży.

Inne dokumenty:

1. Wytyczne towarzystw naukowych, np. Polskiego Towarzystwa Ginekologów i Położników.
2. Badania naukowe.
3. Wytyczne Światowej Organizacji Zdrowia (WHO).
4. Dokumenty publikowane przez Rzecznika Praw Pacjenta, np. raporty na temat łamania praw pacjenta, wytyczne itp.
5. Wyroki sądów.

III PRZYGOTOWANIE DO DZIAŁAŃ RZECZNICZYCH

Chcesz działać rzeczniczo? Niech Cię zobaczą i usłyszą!

Organizacje pozarządowe mogą skutecznie wpływać na kształtowanie polityk publicznych poprzez aktywne uczestnictwo w różnych gremiach, takich jak:

1. **Rady eksperckie** – zespoły specjalistów doradzające administracji publicznej w zakresie konkretnych polityk społecznych.
2. **Rady doradcze** – ciała wspierające decydentów w opracowywaniu strategii i programów społecznych.
3. **Gremia o otwartej formule** – fora, w których organizacje pozarządowe mogą swobodnie zgłaszać swoje uwagi i propozycje.
4. **Rady działalności pożytku publicznego** – organy wspierające współpracę administracji z sektorem pozarządowym na poziomie krajowym, wojewódzkim, powiatu i gminy.
5. **Rady rynku pracy** – struktury monitorujące sytuację na rynku pracy i wpływające na politykę zatrudnienia.
6. **Rady kobiet** – ciała zajmujące się polityką równościową i problemami kobiet.
7. **Rady seniorów i młodzieżowe** – gremia reprezentujące potrzeby osób starszych i młodych obywateli.
8. **Komisje dialogu społecznego przy urzędach gmin/miast** – platformy współpracy organizacji pozarządowych z samorządem lokalnym.
9. **Zespoły powoływane przez ministra, wojewodę, starostę, wójta, burmistrza lub prezydenta miasta** – tymczasowe i stałe organy doradcze do rozwiązywania problemów społecznych.
10. **Komitety monitorujące programy finansowane z funduszy UE** – struktury zajmujące się oceną skuteczności wdrażania funduszy europejskich.
11. **Zespoły ds. realizacji konkretnych programów** – jednostki wdrażające i monitorujące określone inicjatywy polityczne i społeczne.

Komisja, klub, koło i zespół parlamentarny - jak się w tym odnaleźć?

1. **Komisja sejmowa** – organ w Sejmie RP odpowiedzialny za analizowanie i opiniowanie projektów ustaw. Komisje sejmowe mogą składać się z posłów reprezentujących różne ugrupowania polityczne i zajmują się określonymi obszarami, np. zdrowiem, polityką społeczną czy edukacją.
2. **Komisja senacka** – odpowiednik komisji sejmowej w Senacie RP. Podobnie jak w Sejmie, senatorowie analizują projekty ustaw, wprowadzają poprawki i wydają opinie na temat nowych regulacji.
3. **Klub poselski** – grupa posłów zrzeszonych na podstawie przynależności partyjnej. Kluby poselskie mają większe uprawnienia niż koła poselskie, mogą zgłaszać projekty ustaw i inicjować debaty.
4. **Koło poselskie** – mniejsza jednostka organizacyjna niż klub poselski, zrzeszająca posłów niezależnych lub z mniejszych partii. Nie mają tak dużych uprawnień jak kluby, ale mogą brać udział w debatach i komisjach.
5. **Zespół parlamentarny** – nieformalna grupa posłów i senatorów zainteresowanych konkretną tematyką, np. ochroną zdrowia matek i dzieci. Zespoły parlamentarne nie mają mocy legislacyjnej, ale mogą wpływać na procesy decyzyjne poprzez rekomendacje i raporty.

Do których drzwi zapukać?

1. **Komisje sejmowe i senackie** – Najbardziej efektywna forma współpracy, ponieważ mają realny wpływ na kształt ustaw. Organizacje pozarządowe mogą brać udział w posiedzeniach, składać opinie i uczestniczyć w konsultacjach.
2. **Kluby poselskie** – warto nawiązywać kontakty z poszczególnymi klubami, które mogą wprowadzać propozycje ustaw do Sejmu.
3. **Koła poselskie** – mają ograniczone możliwości legislacyjne, ale mogą być sojusznikami w nagłaśnianiu ważnych tematów.
4. **Zespoły parlamentarne** – dobra platforma do prowadzenia debat, składania wniosków i angażowania parlamentarzystów we wsparcie inicjatyw obywatelskich.

Jak skutecznie nawiązywać kontakt z posłami i posłankami?

Aby skutecznie prowadzić działania rzecznicze, warto nawiązać kontakt z parlamentarzystami. Oto kilka kluczowych kroków:

1. **Sprawdzenie naszych reprezentantów w Parlamencie** – należy ustalić, którzy posłowie i senatorowie reprezentują nasz okręg wyborczy oraz jakie tematy są dla nich istotne.
2. **Analiza działalności parlamentarzystów** – warto sprawdzić, w jakich komisjach i zespołach parlamentarnych działają powyższe osoby, co pozwoli lepiej dopasować argumenty rzecznicze.
3. **Lokalne biura poselskie i senatorskie** – posłowie często mają biura terenowe, w których można umówić się na spotkanie i przedstawić konkretne postulaty.
4. **Identyfikacja liderów w komisjach i zespołach** – sprawdzenie, kto przewodniczy danej komisji, kto jest w jej prezydium oraz jakie są jego stanowiska wobec interesujących nas tematów.
5. **Bezpośredni kontakt i zaproszenia na wydarzenia** – warto zapraszać parlamentarzystów na wydarzenia organizowane przez nas oraz składać pisemne wnioski i postulaty dotyczące zmian legislacyjnych.
6. **Obserwowanie aktywności posłów i posłanek** – śledzenie ich działań w mediach społecznościowych i na stronach Sejmu oraz Senatu, co ułatwia personalizację kontaktu i efektywne rzecznictwo.

V ETAPY ŚCIEŻKI LEGISLACYJNEJ

Ścieżka ta jest różna w zależności od tego, z jakim aktem prawnym mamy do czynienia:

- ustawa,
- rozporządzenia Rady Ministrów,
- rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów,
- rozporządzenie ministra,
- zarządzenie Prezesa Rady Ministrów.

Wszystkie powyższe akty prawne przechodzą przez etap opiniowania oraz konsultacji publicznych, który jest najważniejszy z punktu widzenia działań rzeczniczych. **Konsultacje publiczne dokonywane są poprzez opublikowanie projektów dokumentów na stronie Rządowego Centrum Legislacji (www.rcl.pl)** wraz z podaniem terminu tych konsultacji. Część organizacji pozarządowych otrzymuje także zaproszenia mailowe do wyrażenia swoich uwag.

Cześć dokumentów przedstawiana jest do zaopiniowania następującym podmiotom:

1. **Komisja Wspólna Rządu i Samorządu Terytorialnego (KWRiST)** - jest forum współpracy między rządem a jednostkami samorządu terytorialnego, mający na celu wypracowywanie wspólnych stanowisk w sprawach dotyczących funkcjonowania samorządu oraz polityki państwa wobec niego. Komisja składa się z przedstawicieli rządu oraz reprezentantów ogólnopolskich organizacji jednostek samorządu terytorialnego. Prace KWRiST są realizowane w ramach posiedzeń plenarnych oraz 11 zespołów problemowych, które koncentrują się na różnych obszarach tematycznych.
2. **Rada Dialogu Społecznego (RDS)** jest najważniejszą instytucją dialogu trójstronnego w Polsce, stanowiącą forum współpracy przedstawicieli pracowników, pracodawców oraz strony rządowej. Jej celem jest prowadzenie dialogu na rzecz zapewnienia warunków rozwoju społeczno-gospodarczego, zwiększenia konkurencyjności gospodarki oraz spójności społecznej. RDS zastąpiła działającą od 1994 roku Trójstronną Komisję do Spraw Społeczno-Gospodarczych.
3. **Rada Działalności Pożytku Publicznego (RDPP)** jest organem opiniodawczo-doradczym w zakresie współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego. RDPP opiniuje projekty aktów prawnych dotyczących działalności pożytku publicznego, wyraża stanowiska w sprawach dotyczących sektora pozarządowego oraz inicjuje działania na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Współpraca z wymienionymi gremiami może być kluczowa dla organizacji pozarządowych działających na rzecz kobiet w ciąży i matek, zwłaszcza w kontekście konsultacji społecznych, opiniowania aktów prawnych oraz inicjowania działań na rzecz poprawy polityki społecznej i zdrowotnej.

V ETAPY DZIAŁAŃ RZECZNICZYCH

1. Diagnoza problemu

Kluczowe jest **nazwanie problemu** – co chcemy zmienić, do czego dążymy, jakie są potrzeby konkretnej grupy, którymi chcemy się zająć. Nawet jeśli problem jest powszechnie znany, warto w diagnozie wesprzeć się następującymi narzędziami:

- badania, raporty, publikacje (własne albo zewnętrzne),
- konsultacje społeczne,
- dane statystyczne
- lokalne fora, media społecznościowe.

2. Analiza interesariuszy

Należy określić:

- decydentów – kto ma wpływ na daną kwestię,
- przeciwników/ sojuszników – kto może nam sprzyjać, a kto będzie przeciwko. Warto określić siłę, z jaką mogą działać obie grupy.
- Bezpośrednich beneficjentów naszego działania rzeczniczego – wskazać grupy społeczne, organizacje itp., które na tym działaniu skorzystają.

3. Budowanie koalicji

Nie jest to obowiązkowy etap działania rzeczniczego, ale nawiązanie współpracy z organizacjami pozarządowymi, ekspertami oraz mediami może istotnie wzmocnić naszą pracę.

4. Dobór narzędzi rzeczniczych

Strategia rzecznicza powinna zawierać narzędzia, którymi będziecie się posługiwać w trakcie działań rzeczniczych. Narzędzia te (czyli taktykę) możemy podzielić na:

- **angażujące społeczność**, np. petycje, konsultacje publiczne, spotkania lokalne, wydarzenia typu biegi, pikniki rodzinne itp.
- **upowszechniające** – mogą to być kampanie medialne wykorzystujące media społeczne, radio, telewizję, plakaty, billboardy
- **bezpośrednio i pośrednio oddziałujące na decydentów**, np. poprzez spotkania w wąskim gronie lub wydarzenia otwarte.

5. Realizacja działań rzeczniczych

Wdrażanie przyjętej strategii.

6. Monitorowanie i ewaluacja

Ocena skuteczności podjętych działań, analiza reakcji decydentów i dostosowanie strategii do bieżącej sytuacji.

VI ETAPY DZIAŁAŃ RZECZNICZYCH – CASE STUDY

Przykładem skutecznego działania rzeczniczego była sytuacja ze standardami opieki okołoporodowej, które zaczęły obowiązywać w Polsce od 2012 r. jako załącznik do Rozporządzenia Ministra Zdrowia. Wskutek zmian innych aktów prawnych standardy miały przestać obowiązywać z końcem 2018 r.

Do walki o **pozostawienie standardów ruszyła Fundacja Rodzić po Ludzku**. Przeanalizujmy ten proces rzeczniczy:

1. Diagnoza problemu

Problem pojawił się nagle w 2016 r., gdy w nie do końca jawny sposób została zmieniona ustawa o działalności leczniczej, wskutek czego obowiązujące standardy miały przestać obowiązywać z końcem 2018 r. Problem pojawił się sam, a jego diagnoza była oczywista. Brak standardów oznaczałby pogorszenie jakości opieki okołoporodowej w Polsce, byłby potężnym krokiem wstecz.

2. Analiza interesariuszy

Fundacja Rodzić po Ludzku działa od 1996 r. i miała bardzo dobrze zidentyfikowanych interesariuszy:

- beneficjenci działania – kobiety w okresie okołoporodowym,
- decydenci – ustawodawcy, w tym wypadku Ministerstwo Zdrowia,
- przeciwnicy – Naczelna Rada Lekarska odpowiedzialna za wprowadzenie zmiany w Ustawie o działalności leczniczej. Część środowiska lekarskiego była przeciwna standardom tzw. „medycznym” i chciała ograniczenia ich jedynie do kwestii organizacyjnych.
- sojusznicy – kobiety w ciąży, sympatycy Fundacji, inne organizacje pozarządowe, zaprzyjaźnieni politycy, położne, dziennikarki i dziennikarze.

3. Budowanie koalicji

W tym działaniu Fundacja występowała jedynie w swoim imieniu.

4. Dobór narzędzi rzeczniczych

Przy działaniu zostały użyte następujące narzędzia:

- angażujące społeczność - **Petycja „Obywatele w obronie Standardów Opieki Okołoporodowej”;**
- **upowszechniające** – zakrojone na szeroką skalę działania w mediach społecznościowych, informacje na stronie internetowej, mailing, wywiady w prasie;
- **spotkania z decydentami.**

5. Realizacja działań rzeczniczych

Istotą działania była petycja, która ostatecznie została podpisana przez 75 tys. osób. Petycja została złożona do Prezesa Rady Ministrów – pani Beaty Szydło.

6. Monitorowanie i ewaluacja

Postępy w zbieraniu podpisów były na bieżąco komunikowane przez Fundację, samo wręczenie petycji było transmitowane na żywo. W kolejnych miesiącach Fundacja monitorowała prace na „nowymi” standardami, które w 2018 r. zostały poddane konsultacjom publicznym i zaczęły obowiązywać od początku 2019 r.

VII PODSUMOWANIE

Działania rzecznicze mają sens.

Możemy je realizować wieloma sposobami, bo mamy do dyspozycji różne ścieżki dochodzenia do ważnych dla nas zmian. Działania rzecznicze to taki termometr rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Społeczeństwo obywatelskie tworzą aktywni obywatele, którzy zrzeszeni w organizacjach lub indywidualnie, podejmują różne inicjatywy i działają na rzecz dobra wspólnego. Tym dobrem wspólnym jest miejsce w którym żyjemy. Jako obywatelki i obywatele Polski naprawdę mamy w rękach moc zmiany. Musimy w to tylko uwierzyć i przestać bać się odpowiedzialności za nasze Państwo.